

Miten Venäjän innovaatiovaje poistuu?

Kuulin taannoin valituksia tietokonealuokassa ilmenneistä vallattomuuksista. Opiskelijaporukka oli istunut näyttöjen ääressä öisinkin ja epäiltiin, että hauskaa oli ollut. En kuitenkaan asiaan reagoinut. Ratkaisu osoittautui hyväksi. Tuloksena oli erinomainen satelliittikuvien perusteella tehty gradu Mongolian maankäytön muutoksista ja paljon muutakin mielenkiintoista. Nykyisin tällaista innovatiivisuutta on paljon vähemmän, sillä byrokraattien pyynnöstä ohjeistaessamme ja säädellössämme kaiken toimintamme järjestys on hiipinyt yliopistoihin, mutta ei sentään Siperian malliin.

Siperian luonnonvaroilla vaurastuneissa kaupungeissa litteiden näyttöjen valtakausi alkoi yliopistojen atk-luokissa aikaisemmin kuin silloisissa suomalaisissa valtioniopistoissa. Sitäkin merkillepantavampaa on, että järjestys oli ja on varmaan yhä erinomainen ja atk-luokkien koneet ovat kuin kaupan hyllyillä. Opiskelijat, jos heitä on luokkaan päästetty, eivät suinkaan notku tuoleilla eivätkä rupattele turhia. Ystävällismielinen salinhoitaja pitää huolen järjestyksestä ja lukitsee ovet. Tässä ympäristössä innovaatioiden on vaikea syntyä. Asiat pidetään järjestyksessä ja uteliaisuus on kahlittu.

Venäjällä innovaatioympäristö esiintyykin lähinnä puheissa. Hyvää kuitenkin on se, että innovaatioiden ja innovatiivisten toimintatapojen puute on havaittu. Käytäntö on vielä kaukana siitä, että innovaatiot olisivat eteenpäin vievä voima läpi koko yhteiskunnan. Urakka ylittää sukupolvien rajat, sillä PISA-vertailu kertoo, että maan koululaisten oppimistulokset jäävät alle OECD:n keskiarvon. Tilanne on ehkä tätäkin huonompi, kun kannustimia uuden keksimiseen ja soveltamiseen ei ole, vaikka yksilötason taituruutta olisikin.

Venäjän innovaatiovajetta pahentaa talouden kapea-alaisuus. Venäjä on pärjännyt kapeilla teknologiasektoreilla, mutta innovatiivisuutta ei ymmärretä osaksi tavanomaista toimintaa, joka on läsnä aina ja kaikkialla. Niinpä tuottavimmat koneet venäläisissä tehtaissa ovat usein muualla innovoituja. Eniten vientituloja tuottavalla sektorilla, öljyteollisuudessa, Venäjä on riippuvainen länsimaisesta teknologiasta. Öljymiehen ja -naisen unelma onkin työskennellä globaaliin ja myös suomalaiseen teknologiaan nojaavalla öljykentällä. Vaikka Venäjällä on paljon tietoa, yllättävän paljon uutta teknologiaa puuttuu tältäkin sektorilta. Haasteet ovat mittavat, kun Venäjä

pyrkii monipuolistamaan tuotantorakennettaan.

Kun kone on kerran ostettu, korvausinvestointia ei mietitä vähään aikaan. Puuttuu laajalti perinne ja sen myötä toimintamalli siitä, että yrityksen tulisi jatkuvasti ja kustannustehokkaasti uusiutua sekä teknisesti että myös toimintatavoiltaan pysyäkseen kilpailukykyisenä. Uusi konekanta tuodaan useimmiten ulkomailta ja uudistumissykli on hidas. Venäläisessä tehtaassa näkyvätkin vuosien saatossa toteutetut investoinnit. Koneita voi olla rivissä eri vuosikymmeniltä ja vanhoillakin koneilla tehdään töitä pitkään. Tehdasesittely ei välttämättä päädykään visiointiin tulevasta, vaan käyntiin tehdasmuseossa. Ajatukset eivät ole tulevassa.

Venäjän innovaatiotraditiota voi luonnehtia rakenteiltaan jäykäksi ja hierarkkiseksi sekä sektorialiseksi. Se on paljolti kotikutoista toimintaa, jota tehdään itseriitoisesti yritysten suljetuissa laboratoriossa. Avoimuus ja vuorovaikutus lisääntyvät sitä mukaa, kun yritysjohtoon tulee avoimemmassa ympäristössä koulutettuja venäläisiä. Silti vain harva yritys voi palkata globaalia tutkimuskokemusta tai johtamiskoulutusta saaneita asiantuntijoita. Myös yliopistoissa ja tiedeakatemian tiedekeskuksissa töissä olevista vain harva kykenee sukkuloimaan kotimaisissa ja globaaleissa verkostoissa. Aktiiviseen vuorovaikutukseen kykenevät ovat lähinnä yksityisiä toimijoita. Vakiintuneiden organisaatioiden byrokratia ottaa rajan takanakin osansa. Uudet

toimintamallit ovat suuri haaste ja muutos on kovin hidasta, joten tutkimus- ja kehittämis-toiminnan pitkä sopeutumis- ja siirtymävaihe jatkuu vielä pitkään.

Venäläisen yhteiskunnan heikon innovatiivisuuden ongelma on paljolti kulttuuris-organisatorinen. Se osoittaa myös, miten syvälle ja monimutkaisesti luovuus ja osaaminen kietoutuvat asenteisiin ja arkipäiväiseen toimintaan. Kontrollimentaliteetilla ei saada irti paljoakaan yksilöiden kyvykkyydestä, vaikka rahaa olisikin. Innovaativajaje poistuukin vasta toimintatapojen, kannustimien ja arkiajatellun uudistumisen myötä.

M a r k k u T y k k y l ä i n e n

Kirjoittaja on Itä-Suomen yliopiston professori sekä Suomen ja Venäjän välisen tiede- ja teknologiakomission yhteiskuntatieteiden työryhmän jäsen.